

Н. М. КАЛИНЮК, О. І. КОСІНСЬКИЙ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ Й ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ МЕДИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Тернопільський національний медичний університет
імені І. Я. Горбачевського МОЗ України, м. Тернопіль, Україна

Система медичної реабілітації військовослужбовців в Україні нині є важливим складником національної безпеки, яка забезпечує якісне здоров'я населення. Саме тому якісне законодавче забезпечення та публічне адміністрування цієї галузі потребує ефективної нормативно-правової бази й викликає підвищений інтерес з боку як законотворців, так і науковців.

Мета: дослідити окремі аспекти правового забезпечення й публічного адміністрування медичної реабілітації військовослужбовців на основі аналізу законодавства та літератури.

Матеріали і методи. Застосовано теоретичні (аналіз, узагальнення, порівняння) та емпіричні (аналіз нормативно-правових актів, моделювання, прогнозування) методи. Порівняльний аналіз використовували для зіставлення українського й міжнародного досвіду у сфері медичної реабілітації військовослужбовців, моделювання – для оцінки перспектив удосконалення законодавства.

Результати. Результати проведеного дослідження виявили низку суттєвих проблем у правовому забезпеченні та публічному адмініструванні медичної реабілітації військовослужбовців в Україні. Однією з головних перешкод є фрагментарність чинних нормативно-правових актів, які регулюють різні види реабілітації – медичну, психологічну, соціальну. Ці документи часто не узгоджені між собою, що призводить до відмінностей щодо їх трактування, законодавчих колізій та загалом до зниження ефективності реабілітаційних заходів для військовослужбовців.

Висновки. Дослідження виявило фрагментарність законодавчого забезпечення медичної реабілітації військовослужбовців в Україні, відсутність єдиних стандартів і належного фінансування. Недостатня координація між державними органами та брак комплексних програм ускладнюють доступ до реабілітаційних послуг. Аналіз міжнародного досвіду свідчить про ефективність комплексного підходу, що поєднує медичну, психологічну й соціальну реабілітацію. Для покращення ситуації необхідне впровадження Національної програми реабілітації, збільшення фінансування, узгодження міжвідомчої взаємодії та оновлення нормативної бази.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: реабілітація військовослужбовців; нормативно-правове забезпечення; публічне управління; міжвідомча координація; соціальна адаптація.

Вступ. Збройний конфлікт, який розпочався у 2014 році та переріс у повномасштабне вторгнення у 2022 році, значно посилив потребу в ефективному державному управлінні медичною реабілітацією українських військовослужбовців. Станом на серпень 2022 року кількість поранених українських військовослужбовців сягнула близько 10 000, з яких 498 отримували реабілітаційну медичну допомогу. Ці цифри підкреслюють нагальну потребу в удосконаленні нормативно-правової бази та організації надання реабілітаційних послуг військовослужбовцям. Реабілітація військовослужбовців, які певний час перебували в екстремальних умовах, безпосередньо пов'язана з адаптацією – «це не лише процес, а й властивість будь-якої живої саморегулювальної системи. Означене для людини, як біосоціальної системи, є інтегральною, зумовленою особливостями

розвитку фізіологічного та психічного рівнів і розглядається як властивість особистості загалом»[1]

Міжнародний досвід свідчить про важливість комплексного підходу до реабілітації військовослужбовців. Зокрема, підкреслюється необхідність біопсихосоціального духовного підходу, який ураховує фізичні, психологічні, соціальні та духовні аспекти відновлення після ПТСР (посттравматичний стресовий розлад). У США аналіз політики системи охорони здоров'я ветеранів виявив потребу в додаткових політичних втручаннях для забезпечення якісних та економічно ефективних медичних послуг для УБД (учасників бойових дій). Цей досвід допоможе Україні розробити та впровадити власні реформи у сфері медичної реабілітації військовослужбовців. Аналіз міжнародного досвіду й національних опитувань свідчить про необхідність удосконалити нормативно-правову базу та

державне управління медичною реабілітацією українських військовослужбовців і цивільних осіб. Це передбачає розробку комплексних програм реабілітації, адаптованих до специфічних потреб Збройних Сил України, та запровадження ефективних механізмів контролю за якістю надання медичних послуг.

Мета роботи: дослідити окремі аспекти правового забезпечення й публічного адміністрування медичної реабілітації військовослужбовців на основі аналізу законодавства та літератури.

Матеріали та методи. Для досягнення мети дослідження застосовано комплексний підхід із використанням теоретичних та емпіричних методів. Теоретичний аналіз дав змогу систематизувати наукові підходи до правового забезпечення та управління медичною реабілітацією військовослужбовців. Порівняльний метод використовувався для виявлення особливостей правового регулювання й міжнародної практики у сфері медичної реабілітації в Україні. Емпіричний та узагальнення – для виявлення ключових тенденцій та закономірностей процесу адаптації нормативно-правової бази до потреб військовослужбовців, які потребують медичної реабілітації. Аналіз нормативно-правових актів допоміг виявити недоліки чинного законодавства й запропонувати можливі шляхи його вдосконалення. Крім того, методи моделювання та прогнозування використані для вивчення перспектив удосконалення нормативно-правової бази у сфері управління військово-медичною реабілітацією. Метод синтезу та узагальнення забезпечив комплексний підхід і сприяв формуванню обґрунтованих висновків щодо шляхів удосконалення нормативно-правового забезпечення медичної реабілітації військовослужбовців Збройних Сил України.

Результати дослідження та їх обговорення. Результати проведеного дослідження виявили низку суттєвих проблем у правовому забезпеченні та публічному адмініструванні медичної реабілітації військовослужбовців в Україні. Однією з головних перешкод є фрагментарність чинних нормативно-правових актів, які регулюють різні види реабілітації – медичну, психологічну, соціальну [2]. Ці документи часто не узгоджені між собою, що призводить до відмінностей щодо їх трактування, законодавчих колізій та загалом до зниження ефективності реабілітаційних заходів для військовослужбовців.

Зокрема, Закон України № 2011-XII від 20 грудня 1991 року «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» лише декларує право військовослужбовців на медичну реабілітацію [3], але не містить механізму реалізації цього права. Такі закони України, як «Про реабілітацію в медицині» [4], Указ Президента «Про додаткові заходи щодо соціального захисту учасників АТО (2015 р.)» [5], також не передбачають чітких

процедур організації та надання реабілітаційних послуг для військовослужбовців. За відсутності детальних інструкцій методики реабілітації розробляються в межах окремих грантових проєктів або впроваджуються як експериментальні моделі в окремих реабілітаційних центрах, часто за підтримки неурядових організацій та донорів. Це свідчить про відсутність єдиного національного механізму впровадження методів реабілітації військовослужбовців та необхідність концептуального вирішення і розробки національної програми реабілітації військовослужбовців [6].

Окрім того, проблемним питанням є фінансування реабілітаційних програм, яке залишається недостатнім для забезпечення належної якості та доступності послуг.

Нестача фінансування негативно впливає на доступність та якість реабілітаційних послуг й обмежує повернення військовослужбовців до нормального життя, про що зазначає І. Берлінець у своїй статті «Зарубіжний досвід у сфері медичної реабілітації: можливості його використання в Україні» [7]. Основними проблемами системи реабілітації є недофінансування галузі. Фінансування медичних закладів та реабілітаційних центрів, які обслуговують ветеранів, розподіляється між різними міністерствами, як-от Міністерство охорони здоров'я та Міністерство соціальної політики, що створює додаткові бюрократичні перепони. Варто погодитися з позицією дослідників про те, що є нагальна необхідність у розробленні дієвих механізмів забезпечення ефективного використання доступних ресурсів, удосконалення системи моніторингу та контролю за реалізацією пільг, а також урахування індивідуальних потреб військовослужбовців / ветеранів війни при розробці та впровадженні соціальних програм [8].

Аналіз світового досвіду свідчить, що соціальна реабілітація, зокрема сімейна та дружня підтримка, є важливим складником успішного відновлення військовослужбовців. Їх сім'ї піддаються психологічним перепонам, пов'язаним з військовою службою їхніх близьких, як-от посттравматичний стресовий розлад. Однак наявна нормативно-правова база не передбачає належної психологічної підтримки та соціальної адаптації сімей військовослужбовців.

Дослідження також виявило значні відмінності у функціональних повноваженнях різних публічних органів, що регулюють надання реабілітаційних послуг. Міністерство охорони здоров'я України відповідає за затвердження протоколів реабілітаційної допомоги та контроль якості послуг, водночас Міністерство оборони України здійснює організацію медичної реабілітації у військових закладах, а Міністерство у справах ветеранів – формування та реалізацію політики у сфері реабілітації ветеранів.

Аналіз міжнародного досвіду свідчить про ефективність комплексного підходу до реабілітації військовослужбовців. Так, наприклад, в Ізраїлі, США, Великій Британії та інших країнах є державні програми, які забезпечують міждисциплінарний підхід до відновлення ветеранів. В Ізраїлі, зокрема, реабілітація військовослужбовців в державних медичних закладах повністю фінансується з державного бюджету. У США у 2011 році була створена система психологічної та соціальної адаптації військовослужбовців, представлена мережею із 600 центрів у великих містах країни. Цей досвід допоможе Україні розробити та впровадити власні реформи у сфері військово-медичної реабілітації. Ураховуючи вищенаведене, проаналізовані нами дані підкреслюють необхідність розробки та впровадження єдиних правових, організаційних і методичних механізмів реабілітації військовослужбовців в Україні.

Висновки. Результати дослідження свідчать про наявність значних проблем у сфері правового забезпечення та публічного адміністрування медичної реабілітації військовослужбовців в Україні. Основною перешкодою є фрагментарність нормативно-правової бази, що регулює надання реабілітаційних послуг, відсутність єдиних стандартів і механізмів реалізації прав військовослужбовців на медичну, психологічну, сімейну та соціальну реабілітацію. Закони, які гарантують право на реабілітацію, не містять чітких процедур щодо її організації, а значна частина реабілітаційних програм впроваджується за рахунок грантових ініціатив та підтримки неурядових організацій, що свідчить про нестачу державного контролю та фінансування.

Відсутність чіткої координації між Міністерством охорони здоров'я, Міністерством оборони та Міністерством у справах ветеранів створює бюрократичні перепони, що негативно впливає

на доступність і якість реабілітаційних послуг. Фінансування реабілітаційних закладів та програм є недостатнім і розпорошеним між різними державними структурами, що уповільнює процес відновлення військовослужбовців. Крім того, законодавство не передбачає комплексних програм підтримки сімей військових, що ускладнює процес їх соціальної адаптації. Аналіз міжнародного досвіду (США, Ізраїлю, Великої Британії) демонструє ефективність комплексного підходу до реабілітації, що поєднує фізичне відновлення, психологічну підтримку, соціальну адаптацію та залучення сімей військовослужбовців у реабілітаційний процес. Запровадження таких механізмів в Україні дасть змогу суттєво покращити систему реабілітації та підвищити її ефективність.

Перспективи подальших досліджень. На основі проведеного дослідження можна зробити висновок про необхідність розробки єдиної державної політики у сфері медичної реабілітації військовослужбовців. З огляду на це, доцільно розробити Національний План дій щодо подолання нерівностей у доступі до медичної допомоги вразливих верств населення України на повоєнний період і розробити відповідну Стратегію [9]. Впровадження комплексного підходу до реабілітації (медичного, психологічного, соціального та сімейного компонентів), підвищення рівня фінансування й розробку механізмів координації між відповідальними органами публічної влади. Важливим напрямом є також удосконалення законодавчого регулювання, щоб містило чіткі алгоритми надання реабілітаційних послуг, стандарти якості та механізми їх реалізації. Впровадження цих заходів сприятиме не лише покращенню процесу реабілітації, а й підвищенню рівня соціальної інтеграції військовослужбовців і їх сімей після проходження військової служби.

Список літератури

1. Шостак С. Л. Організація психологічної реабілітації в контексті діяльності медичної служби територіальної оборони збройних сил України. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2023. № 7. С. 4. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2023-7-02-08>
2. Баско А. В., Собакарь А. О., Миронюк С. А. Методики реабілітації військовослужбовців, стан функціонування та розвиток реабілітаційних центрів як один із напрямів діяльності органів місцевого самоврядування. *Rehabilitation and Recreation*. 2024. Т. 18, № 1. С. 78–93. URL: <https://doi.org/10.32782/2522-1795.2024.18.9>
3. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20 груд. 1991 р. № 2011-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>.
4. Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я : Закон України від 3 груд. 2020 р. № 1053-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20#Text>
5. Про додаткові заходи щодо соціального захисту учасників АТО : Указ Президента України від 18 берез. 2015 р. № 150/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/150/2015#Text>.
6. Івахненко О. А., Новиков О. В. Правове регулювання повноважень органів влади та місцевого самоврядування щодо надання реабілітаційної допомоги військовослужбовцям. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2024. № 2. С. 67–78. URL: <https://doi.org/10.32631/vca.2024.2.31>.
7. Берлінець І. А. Зарубіжний досвід у сфері медичної реабілітації: перспективи використання в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 4. URL: 10.32702/2307-2156-2019.4.100 .
8. Kalyniuk N. M., Humenna N. V. Features of the formation of an effective mechanism of public administration of health care institutions in the context of medical care for military personnel. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2024. Т. 86, № 2. С. 113–118. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.2.18>

9. Батрин О. В., Теремецький В. І., Івахненко О. А. Правові гарантії доступності медичної та реабілітаційної допомоги в період дії воєнного стану. *Ірпінський юридичний часопис*. 2024. № 2(15). С. 46–58. URL: [https://doi.org/10.33244/2617-4154-2\(15\)-2024-46-58](https://doi.org/10.33244/2617-4154-2(15)-2024-46-58)

References

1. Shostak, S. L. (2023). Orhanizatsiia psykholohichnoi reabilitatsii v konteksti diialnosti medychnoi sluzhby terytorialnoi oborony zbroinykh syl Ukrainy [Organisation of psychological rehabilitation in the context of the activities of the medical service of territorial defence of the Armed Forces of Ukraine.] *Problems of modern transformations. Series: law, public administration and management*, (7), 4. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2023-7-02-08>. [in Ukrainian]
2. Basco, A. V., Sobakar, A. O., & Myroniuk, S. A. (2024). Metodyky reabilitatsii viiskovosluzhbovtziv, stan funktsionuvannia ta rozvytok reabilitatsiinykh tsentriv yak odyin iz napriamiv diialnosti orhaniv mistsevoho samovriaduvannia [Methodologies of military personnel rehabilitation, functioning and development of rehabilitation centers as a direction of local self-government activities]. *Rehabilitation and Recreation*, 18(1), 78–93. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1795.2024.18.9>. [in Ukrainian]
3. Pro sotsialnyi i pravovyi zakhyst viiskovosluzhbovtziv ta chleniv yikh simei [On Social and Legal Protection of Servicemen and Members of Their Families: Law of Ukraine of December 20, 1991, No. 2011-XII. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>. [in Ukrainian]
4. Pro reabilitatsiiu u sferi okhorony zdorovia [On Rehabilitation in Healthcare] Law of Ukraine of December 3, 2020, No. 1053-IX. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20#Text>. [in Ukrainian]
5. Pro dodatkovy zakhody shchodo sotsialnoho zakhystu uchastnykiv ATO [On Additional Measures for Social Protection of ATO Participants] Presidential Decree of Ukraine of March 18, 2015, No. 150/2015. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/150/2015#Text>. [in Ukrainian]
6. Ivakhnenko, O. A., & Novikov, O. V. (2024). Pravove rehuliuвання povnovazhen orhaniv vlady ta mistsevoho samovriaduvannia shchodo nadannia reabilitatsiinoi dopomohy viiskovosluzhbovtziam [Legal regulation of the powers of public authorities and local self-government in providing rehabilitation assistance to servicemen]. *Bulletin of the Criminological Association of Ukraine*, (2), 67–78. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2024.2.31>. [in Ukrainian]
7. Zarubizhnyi dosvid u sferi medychnoi reabilitatsii: perspektyvy vykorystannia v Ukraini [Berlinets, I. A. (2019). Foreign experience in the field of medical rehabilitation: prospects for its application in Ukraine]. *Public Administration: Improvement and Development*, (4). Retrieved from: [10.32702/2307-2156-2019.4.100](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2019.4.100). [in Ukrainian]
8. Kalyniuk, N. M., & Humenna, N. V. (2024). Features of the formation of an effective mechanism of public administration of health care institutions in the context of medical care for military personnel. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University*, 86(2), 113–118. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.2.18>.
9. Batryn, O. V., Teremetskyi, V. I., & Ivakhnenko, O. A. (2024). Pravovi harantii dostupnosti medychnoi ta reabilitatsiinoi dopomohy v period dii voiennoho stanu [Legal guarantees of access to medical and rehabilitation care during martial law]. *Irpın Law Journal*, 2(15), 46–58. DOI: [https://doi.org/10.33244/2617-4154-2\(15\)-2024-46-58](https://doi.org/10.33244/2617-4154-2(15)-2024-46-58). [in Ukrainian]

SPECIFIC ASPECTS OF LEGAL SUPPORT AND PUBLIC ADMINISTRATION OF MEDICAL REHABILITATION OF MILITARY PERSONNEL

N. M. Kalyniuk, O. I. Kosinskyi

Ivan Horbachevsky Ternopil National Medical University of the Ministry of Health of Ukraine, Ternopil, Ukraine

The system of medical rehabilitation of servicemen in Ukraine is currently an important component of national security, which ensures the quality of public health. That is why high-quality legislative support and public administration of this sector requires an effective regulatory framework and is of great interest to both lawmakers and scholars.

The purpose: to study certain aspects of legal support and public administration of medical rehabilitation of servicemen based on the analysis of legislation and literature.

Materials and Methods. The theoretical (analysis, generalisation, comparison) and empirical (analysis of legal acts, modelling, forecasting) methods were used. Comparative analysis was used to compare Ukrainian and international experience in the field of medical rehabilitation of servicemen, and modelling was used to assess the prospects for improving legislation.

Results. The results of the study revealed a number of significant problems in the legal support and public administration of medical rehabilitation of servicemen in Ukraine. One of the main obstacles is the fragmentation of existing legal acts regulating different types of rehabilitation – medical, psychological, and social. These documents are often not coordinated with each other, which leads to differences in their interpretation, legislative conflicts and, in general, to a decrease in the effectiveness of rehabilitation measures for servicemen.

Conclusions. The study revealed fragmented legislative support for medical rehabilitation of servicemen and women in Ukraine, lack of uniform standards and adequate funding. Insufficient coordination between government agencies and the lack of comprehensive programmes complicate access to rehabilitation services. Analysis of international experience shows the effectiveness of a comprehensive approach that com-

bines medical, psychological and social rehabilitation. To improve the situation, it is necessary to implement the National Rehabilitation Programme, increase funding, coordinate interagency cooperation and update the regulatory framework.

KEY WORDS: **rehabilitation of servicemen; regulatory and legal support; public administration; interagency coordination; social adaptation.**

Рукопис надійшов до редакції 27.02.2025

Відомості про авторів:

Калинюк Наталя Миколаївна – доцентка кафедри педагогіки вищої школи та суспільних дисциплін Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1613-835X> Scopus Author ID: 57226237819.

Косінський Олег Іванович – здобувач вищої освіти спеціальності 073 Менеджмент в охороні здоров'я кафедри громадського здоров'я та управління охороною здоров'я Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України; ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-7896-3872>.

Електронна адреса для листування: kosinskyj_oleiva@tdmu.edu.ua